

Nauka o organizacji i przedsiębiorstwie

Prof. Dr hab. Grzegorz Monastyrski

Bydgoszcz, 2014 r.

Wykład 3

**Rodzaje i typy organizacji – ich cele.
Formy prawno-organizacyjne
i własnościowe – konsekwencje
ekonomiczne i społeczne**

Rodzaje i typy organizacji a ich zasadnicze cele

Organizacje są otwartymi systemami społeczno-technicznymi, zorientowanymi celowo i mającymi określoną strukturę.

Najistotniejsze cechy organizacji to:

1. Tworzone są przez ludzi (z woli członków-założycieli lub na podstawie decyzji organu założycielskiego); stąd też bywają określane jako **systemy samotwórcze – naturalne lub sztuczne.**
2. Działają w nich ludzie oraz funkcjonują rzeczy (środki, zasoby lub aparatura, artefakty); dlatego nazywane są **systemami społeczno-technicznymi.**
3. Powołane są do realizacji celów swych uczestników oraz celów społecznych formułowanych w kategoriach rzeczowych, ekonomicznych, socjalno-bytowych, kulturowych, politycznych i innych; ich misją społeczną jest wytwarzanie dóbr lub usług materialnych bądź usług i wartości niematerialnych; dlatego mówi się, że są to **systemy celowe lub celowo zorientowane.**

4. Ze względu na cele i zadania następuje w nich podział pracy, funkcji, ról organizacyjnych oraz kształtuje się ich wewnętrzna struktura; dlatego nazywa się je **systemami ustrukturalizowanymi**.
5. Organizacje mają wyodrębniony członek kierowniczy, o określonych zadaniach, sterujący ich funkcjonowaniem i rozwojem; **nazywany systemem sterującym**.
6. Zdolne są do samodzielnego określania i modyfikowania celów oraz sposobów ich realizacji; są systemami **zachowującymi się rozmyślnie**.
7. Zdolne są do osiągnięcia celów przy różnych warunkach początkowych i na różnej drodze; są **ekwifinalne**.
8. Utrwalają sposoby zachowania ludzi i zasady ich współdziałania (strukturę) w drodze formalizacji; co stanowi podstawę ich **instytucjonalizacji**.

9. Są względnie wyodrębnione z otoczenia; *są systemami otwartymi.*
10. Zdolne są do odnowy oraz do podnoszenia swego wewnętrznego uporządkowania; są systemami **samoreproduktywnymi i samodoskonalącymi się.**

Typy organizacji

Najczęściej spotykany jest podział organizacji według roli, jaką spełniają w zaspokajaniu potrzeb społecznych (tzw. funkcji genotypowej albo celu zewnętrznego). Według tego kryterium można wyróżnić:

- **organizacje gospodarcze** (nastawione na zysk – ang. *profit organizations*);
- **organizacje użyteczności publicznej**: szkoły publiczne, instytucje kulturalne, naukowe (z reguły niedochodowe – *non-profit organizations*);
- **organizacje administracyjne**: państwowe i samorządowe;
- **organizacje militarne i policyjne** – tzw. „służby mundurowe” służące zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego oraz zewnętrznego;
- **organizacje społeczne**: partie polityczne, związki zawodowe, stowarzyszenia;
- **organizacje religijne**: kościoły, klasztory, związki wyznaniowe.

Inny, często cytowany podział organizacji, to typologia A. Etzioni'ego gdzie podstawą podziału jest typ relacji między ludźmi a organizacją, wyrażający się charakterem władzy i jej podporządkowania uczestnikom organizacji. W typologii wyróżnia się organizacje:

- **przymusowe** – władza oparta na przymusie (włącznie z przymusem fizycznym), gdzie uczestnicy nie identyfikują się z organizacją czy wręcz są nastawieni do niej wrogo; udział w nich nie zależy od woli członka (siły zbrojne, formacje obrony cywilnej, więzienie, obozy pracy itp.);
- **użytkowe (instrumentalne)** – władza wynika z możliwości dysponowania środkami na nagrody dla uczestników – np. organizacje gospodarcze, w których charakter uczestnictwa jest kalkulacyjny czy użytkowy; możliwość realizacji potrzeb (uzyskania wynagrodzenia, nagrody) wpływa na uczestnictwo w organizacji;
- **normatywne (ekspresyjne)** – władza wynika z norm moralnych i przekonań ludzi – kościoły, partie polityczne itp., gdzie podporządkowanie się organizacji wiąże się z osobistym zaangażowaniem się jej członków.

Organizacje różnią się między sobą. Można wyróżnić wiele jeszcze kryteriów ich podziału, na przykład:

- charakter otoczenia organizacji,
- stosowana technologia,
- cechy i struktura społeczna uczestników organizacji i charakter ich uczestnictwa,
- cechy struktury organizacyjnej,
- cechy podsystemu zarządzania.

Organizacja...instytucja...
przedsiębiorstwo... spółka...firma.

Instytucja

Instytucja to pojęcie, które w nauce o organizacji i zarządzaniu było rozpowszechnione przez prakseologów. W ich rozumieniu instytucja jest szczególnym przypadkiem organizacji w znaczeniu rzeczowym. Według J. Zieleniewskiego rzeczy zorganizowane, złożone z zespołów ludzi i z ich aparatury, nazywane są instytucjami.

W praktyce większość spotykanych przez nas organizacji jest więc instytucjami w przedstawionym znaczeniu.

Przedsiębiorstwo

Przedsiębiorstwo to pojęcie, które jest powszechnie używane w gospodarce rynkowej. Przedsiębiorstwa powstały wraz z rozwojem stosunków towarowo-pieniężnych czy wręcz są one ich produktem. Jako *podmioty gospodarcze, wyodrębnione prawnie i ekonomicznie*, stanowiły zawsze i dalej stanowią kościelca całego systemu gospodarczego

W teorii organizacji, jako dyscypliny naukowej nauk o zarządzaniu, można traktować przedsiębiorstwo „...jako kategorię organizacyjną, jednostkę zorganizowaną, szczególny przypadek instytucji, do której odnosi się sformułowane zasady racjonalnej organizacji”.

Na zróżnicowanie definicji przedsiębiorstwa wpływ ma również *ich usytuowanie w gospodarce i zakres samodzielności decyzyjnej* w zależności od ustroju polityczno gospodarczego oraz *bardzo duże zróżnicowanie przedsiębiorstw.*

Kryteriami podziałów przedsiębiorstw może być:

- **forma własności** - państwowe, spółdzielcze, komunalne, prywatne, mieszane;
- **sposób funkcjonowania** - na zasadach ogólnych, użyteczności publicznej, funkcjonujące na podstawie odrębnych ustaw, spółki;
- **wielkość** - ze względu na obroty, ilość zatrudnionych, wartość majątku przedsiębiorstwa;
- **struktura** - jednozakładowe, wielozakładowe - holdingi, koncerny, kombinaty.

Przyjmując także pewne uproszczenia, można wskazać w literaturze przedmiotu, że występują **trzy podstawowe sposoby definiowania przedsiębiorstwa:**

- podmiotowe,
- przedmiotowe,
- i funkcjonalne.

Przedsiębiorstwo w znaczeniu podmiotowym

W znaczeniu *podmiotowym* pojęcie przedsiębiorstwa jest **synonimem pojęcia przedsiębiorcy** (wcześniej kupca i podmiotu gospodarczego). U podstaw podmiotowości przedsiębiorstwa leży wyjaśnienie prawnej jego odrębności.

Ujęcie podmiotowe było podstawą, na której opracowano polski *Kodeks Handlowy* z 1934 roku

Przedsiębiorstwo w znaczeniu przedmiotowym

W znaczeniu **przedmiotowym** pojęcie przedsiębiorstwo zostało zdefiniowane w ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)¹⁵. Zgodnie z art. 55 przedsiębiorstwo jest **„zorganizowanym zespołem składników niematerialnych i materialnych przeznaczonym do prowadzenia działalności gospodarczej**. Ogólnie można powiedzieć, że przedsiębiorstwo w tym znaczeniu stanowi przedmiot określonych stosunków cywilnoprawnych, czynności prawnych i najszerzej rozumianej działalności gospodarczej. Obejmuje ono w szczególności:

- 1) oznaczenie indywidualizujące przedsiębiorstwo lub jego wyodrębnione części (**nazwa przedsiębiorstwa**);
- 2) **własność nieruchomości lub ruchomości**, w tym urządzeń, materiałów, towarów i wyrobów, oraz inne prawa rzeczowe do nieruchomości lub ruchomości;

- 3) **prawa wynikające z umów najmu i dzierżawy** nieruchomości lub ruchomości oraz prawa do korzystania z nieruchomości lub ruchomości wynikające z innych stosunków prawnych;
- 4) **wierzytelności**, prawa z papierów wartościowych i środki pieniężne;
- 5) **koncesje, licencje i zezwolenia**;
- 6) **patenty i inne prawa własności przemysłowej**;
- 7) **majątkowe prawa autorskie i majątkowe prawa pokrewne**;
- 8) **tajemnice przedsiębiorstwa**;
- 9) **księgi i dokumenty związane z prowadzeniem działalności gospodarczej**.

Przedsiębiorstwo w znaczeniu funkcjonalnym

W znaczeniu *funkcjonalnym* przedsiębiorstwo oznacza *stałą i zawodową działalność gospodarczą*. Istotne dla zbudowania funkcjonalnego pojęcia przedsiębiorstwa pojęcie działalności gospodarczej zostało zdefiniowane w art. 2 **ustawy o swobodzie działalności gospodarczej**, zgodnie z którym jest to „*zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły*”.

Firma

Często jako synonimu przedsiębiorstwa używa się słowa „*firma*”. Jest to szerokie (*sensu largo*) rozumienie pojęcia firmy. Etymologicznie pojęcie pochodzi od włoskiego słowa „*firma*” = podpis. **Oznacza ono zarejestrowaną nazwę, pod którą osoba fizyczna lub prawna prowadzi działalność gospodarczą.** Zarówno znak firmowy, jak i nazwa są zarejestrowane, a ich używanie przez inne osoby zabronione. To jest prawne, ścisłe (*sensu stricte*) rozumienie pojęcia firmy. Pojęcie w języku potocznym często oznacza przedsiębiorstwo produkujące wyroby lub świadczące usługi o dobrej jakości i reputacji u klienta. Należy podkreślić, że ***„pod jedną firmą może funkcjonować wiele przedsiębiorstw, przy czym każde z nich musi mieć w nazwie i w logo jakiś element odróżniający je od innych przedsiębiorstw tej samej firmy”***

Zakład

Synonimem używanym w mowie potocznej w odniesieniu do przedsiębiorstwa jest także słowo „*zakład*”. Używanie tego słowa w odniesieniu do przedsiębiorstwa jest jednak pewnym nadużyciem, pojęć tych nie należy ze sobą utożsamiać. **Zakład jest kategorią terytorialną, organizacyjną i produkcyjną, natomiast przedsiębiorstwo – ekonomiczną i prawną.** Zakład najczęściej jest częścią przedsiębiorstwa i jako taka ma ograniczoną samodzielność decyzyjną i ograniczone kontakty z otoczeniem zewnętrznym przedsiębiorstwa.

Cele organizacji

Cele organizacji to z reguły „wiązki” wartości (produkcyjnych, społecznych itp.) przez nią realizowanych i odnoszących się do jej trwania, rozwoju w kontekście wzajemnych związków z otoczeniem.

Według A. Etzioniego najogólniej można je zdefiniować jako *„pożądany stan spraw, które organizacja usiłuje zrealizować”*

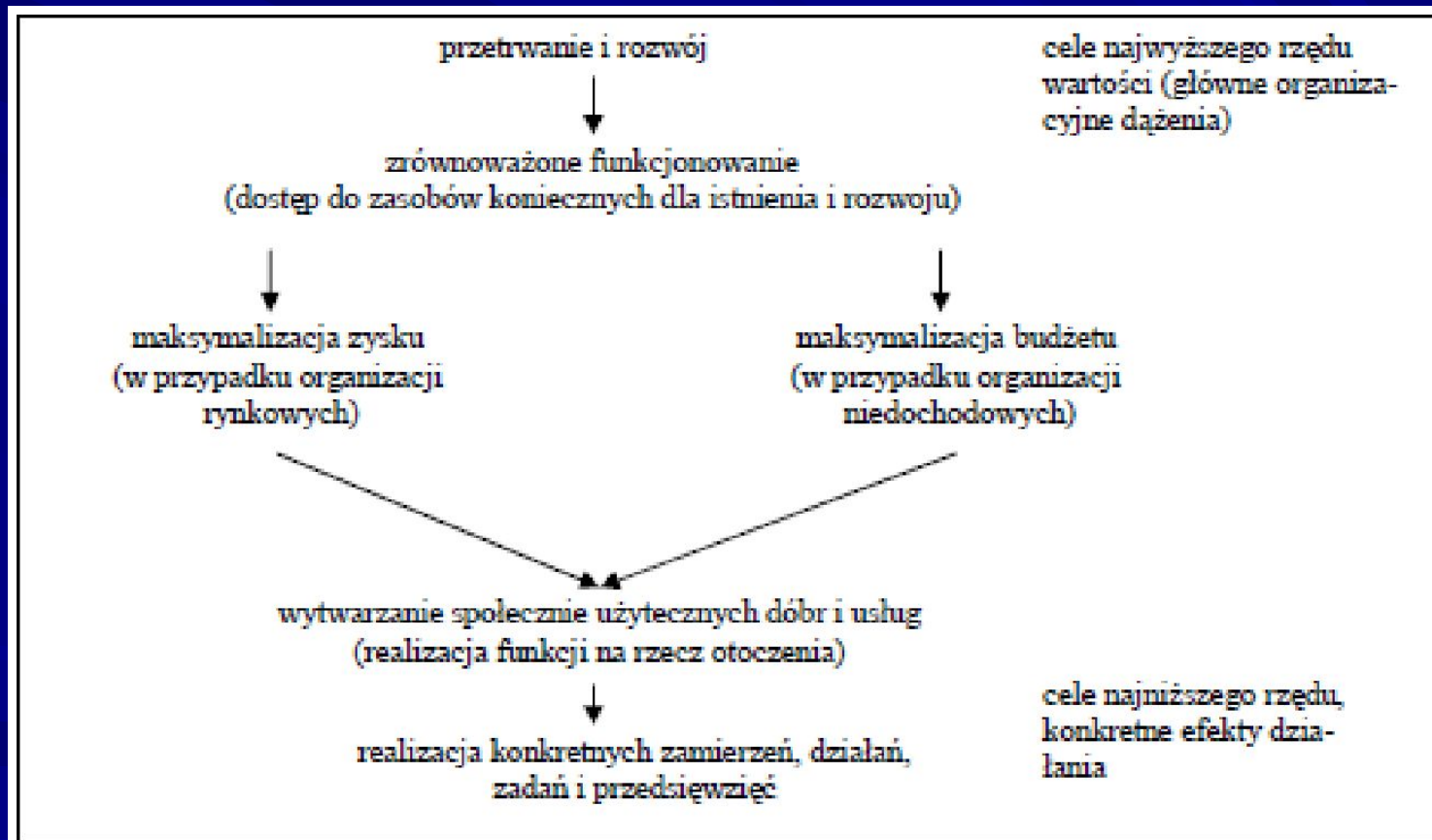
Stanisław Sudoł uważa, że wyjściowe dla rozważań nad celami organizacji jest określenie czy należy dążyć do ustalenia **jednego celu**, czy **kilku celów głównych**. Doświadczenie gospodarcze wykazuje bowiem ujemne strony wielości celów.

- **cele mają niejednakową wagność**, dlatego gdy się chce wyrazić je syntetycznie, czy to na etapie wyznaczania, czy oceny realizacji, konieczne jest ustalenie hierarchii celów, posługiwanie się priorytetami niektórych z nich lub wagami statystycznymi,
- nieuchronne jest występowanie **sprzeczności między celami**; zwiększona realizacja jednego celu wiąże się ze zmniejszaniem realizacji innego celu

Według M. Bielskiego „*trudności związane ze zdefiniowaniem celów organizacji, a w szczególności z ustaleniem, jakimi celami rzeczywiście się ona kieruje, skłoniły niektórych autorów do wniosku, że jedynym uchwytnym i niebudzącym wątpliwości celem każdej organizacji jest przetrwanie i rozwój*”.

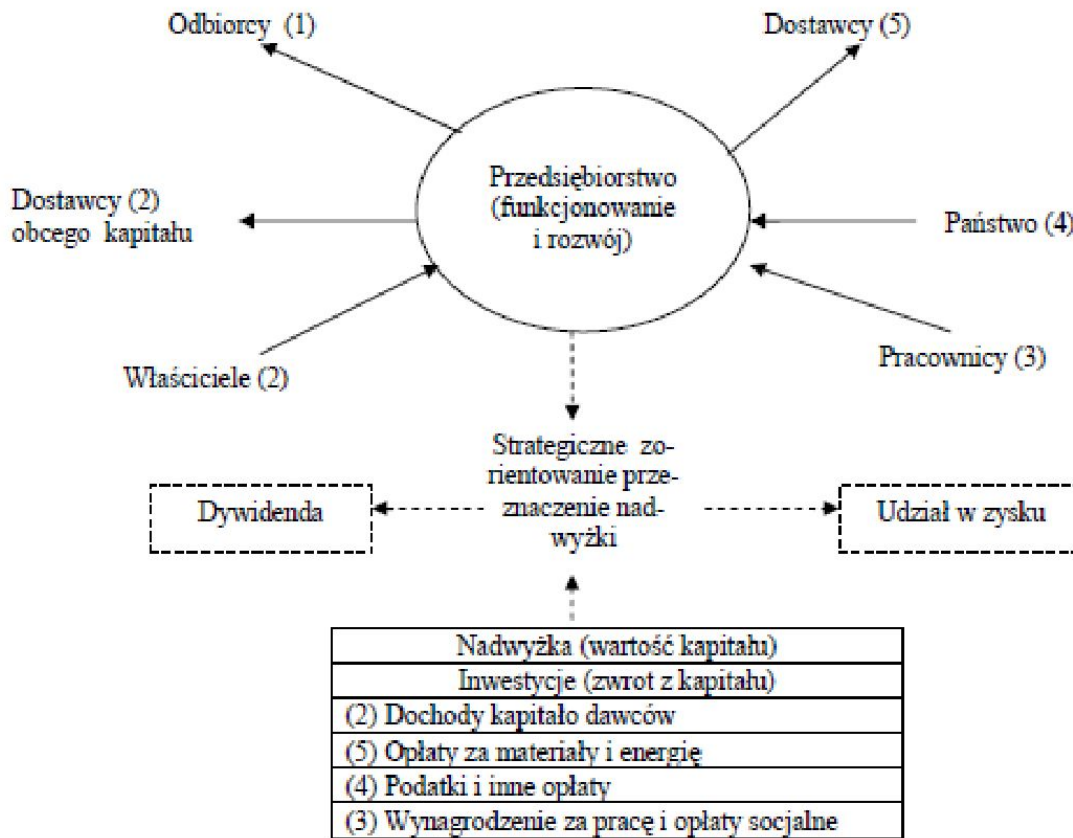
Cel ten dotyczy każdej, a zatem niezależnie od rodzaju, typu czy formy prawno-organizacyjnej, organizacji

Według K. Bolesty-Kukułki hierarchię celów organizacji można przedstawić w postaci schematu.

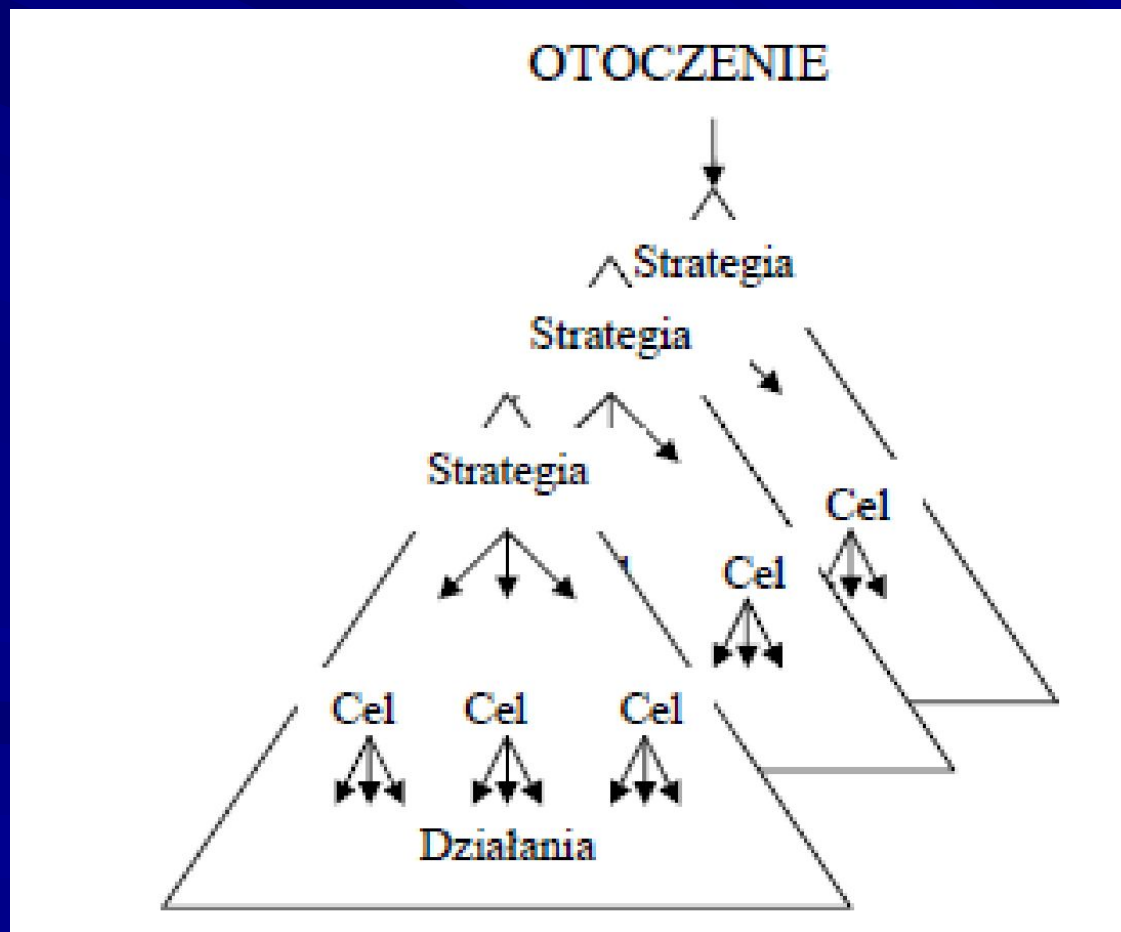

Grupy interesów i generalne cele w organizacji

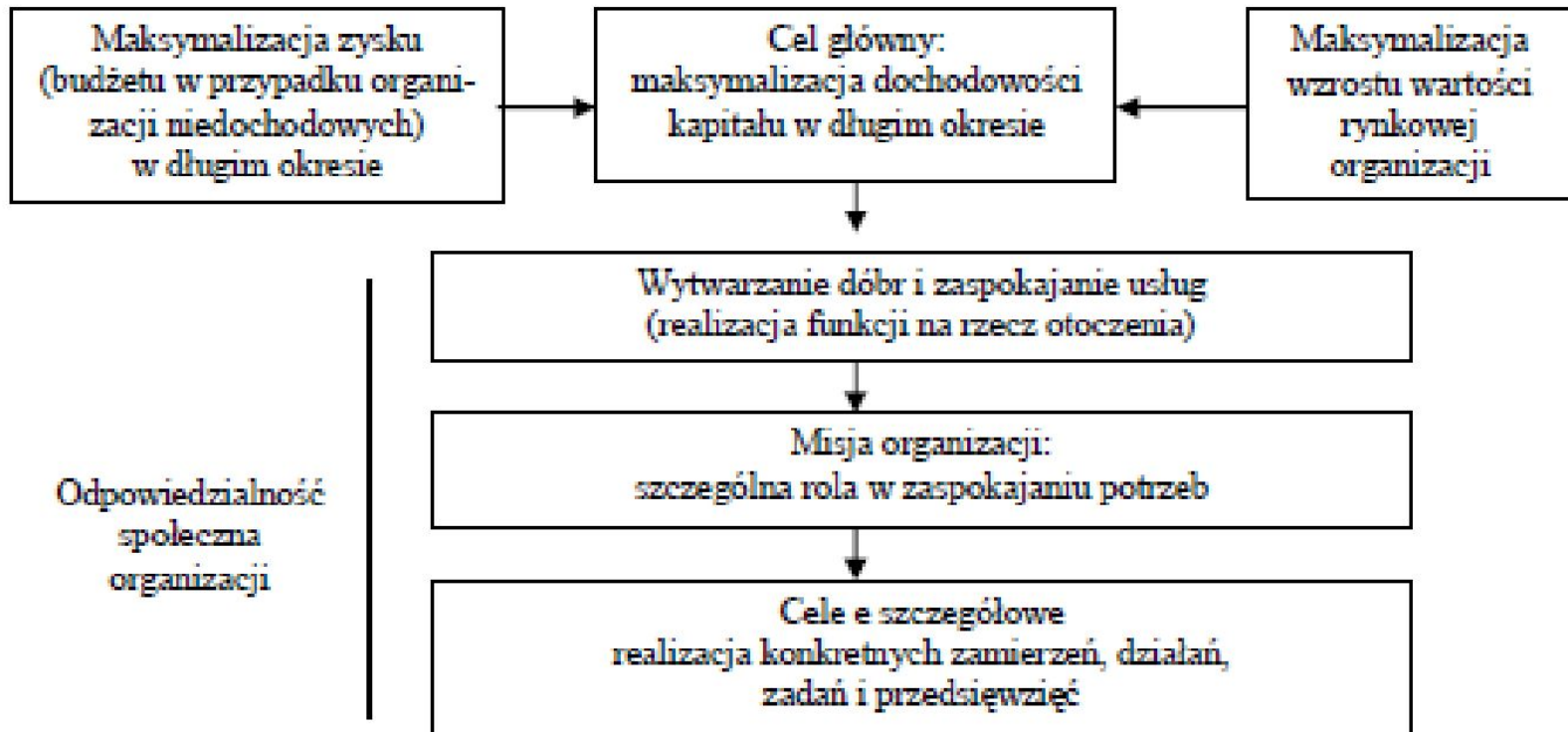
46

Złożoność organizacyjna jako wynik sprzecznych i zmieniających się w czasie celów

Cele organizacji i ich zależności można przedstawić następująco:

Formy prawno-organizacyjne organizacji i ich wybór

Każda organizacja, aby móc funkcjonować, musi **dysponować określonymi środkami rzeczowymi oraz środkami finansowymi**. Możliwość dysponowania nimi nie jest jednak tożsama z ich własnością czy posiadaniem. Owe środki mogą być własnością:

- **jednostek lub spółek osób fizycznych** (udziałowców);
- **grup** (np. w przypadku spółdzielni lub towarzystw akcyjnych);
- **społeczności** (państwowej, samorządowej).

Formy własności

Własność prywatna: prywatnym nazywa się organizacje niebędące własnością państwa, organów samorządowych czy spółdzielni; może należeć do osób fizycznych lub prawnych (właścicieli instytucjonalnych, w tym także organizacji społecznych).

- 1) własność prywatna bez najemnej siły roboczej** – nie ma podziału (konfliktów) pomiędzy właścicielami, menedżerami i pracownikami; podział funkcji ma charakter wtórny (funkcjonalny); wszystkie czynności traktowane są równorzędnie jako potencjalne źródła wzrostu zysku;
- 2) organizacje prywatne jednoosobowe** – następuje wyraźne wyodrębnienie dwóch czynników: kapitału i pracy; brak najemnej kadry menedżerskiej; właściciel i pracownicy mają przeciwstawne interesy i w długim okresie są w stałym konflikcie (dla pracowników płace to dochód, dla właścicieli – to koszt);

3) organizacje prywatne jako własność na częściach ułamkowych (spółka jawna lub z o.o) – to własność będąca w dyspozycji kilku osób fizycznych; niewielka liczba właścicieli (do 10); przejrzysta struktura udziałów (precyzyjne określenie zakresu uprawnień); wyłączny udział we własności tzw. inwestorów aktywnych; najemna kadra menedżerska, która ma znikomy wpływ na kształtowanie celów organizacji (ich płace są jednak uzależnione od wyników działalności); problemy: konflikt płacowy pomiędzy menedżerami i pracownikami oraz forma czerpania dochodów przez właścicieli (wynagrodzenia lub udział w zyskach);

4) **organizacje prywatne jako własność na częściach ułamkowych** (spółka akcyjna) – korporacja to spółka akcyjna, która jest zwykle organizacją dysponującą dużym kapitałem; ze względu na dużą skalę działalności gospodarczej następuje w niej rozbitcie na trzy grupy podmiotów: **właściciele, menedżerowie, pracownicy**; **właściciele** (jest ich dużo) dzielą się na: inwestorów aktywnych (znaczne udziały) oraz pasywnych (małe udziały); inwestorzy aktywni walczą o maksymalizację wpływów decyzyjnych (kontrolny pakiet akcji, zasiadanie w radach nadzorczych); inwestorzy pasywni zainteresowani są głównie czerpaniem dochodów z zaangażowanego kapitału (dywidendy, wartość akcji); **menedżerowie** są wybierani, kontrolowani i oceniani przez właścicieli, a ich głównym zadaniem jest „transmisja” celów ogólnych na cele szczegółowe; pracownicy mają odmienne interesy, ich wpływ na cele organizacji jest niewielki.

Spółdzielnia: to dobrowolne i samorządne zrzeszenie o nieograniczonej liczbie członków (osób fizycznych lub prawnych), zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym. Spółdzielnia prowadzi działalność ukierunkowaną na zaspokajanie potrzeb zrzeszonych członków. Wszyscy członkowie, bez względu na posiadane udziały, mają równe prawo głosu i w jednakowym stopniu partycypują w zysku. Podstawą działania są: prawo spółdzielcze oraz statut spółdzielni. Organami spółdzielni są: walne zgromadzenie członków (lub ich przedstawicieli), rada nadzorcza i zarząd. Organizacje spółdzielcze występują w wielu dziedzinach działalności gospodarczej: produkcji, obrocie towarowym i usługach.

Spółka pracownicza: to spółka zorganizowana prawnie w formie spółki akcyjnej lub z o.o. przypominająca spółdzielnię pracy (powrót do jedności kapitału i pracy), gdzie posiadaczami udziałów są tylko pracownicy.

Organizacje państwowe:

- 1) **skarbu państwa:** tworzone decyzjami naczelnych i centralnych organów administracji państwowej oraz wojewodów (będących tzw. organem założycielskim); akt utworzenia określa: nazwę, rodzaj, siedzibę i przedmiot działania; podlegają wpisowi do rejestru przedsiębiorstw i uzyskują osobowość prawną z chwilą wpisu; prawo wyodrębnia przedsiębiorstwa państwowe działające na zasadach ogólnych oraz użyteczności publicznej (w większości po 1989 r. przekształcone w przedsiębiorstwa samorządu terytorialnego); gospodarzem i zarazem decydentem jest dyrektor powołany przez organ założycielski:
  - a) działające na podstawie ustawy o przedsiębiorstwie państwowym
  - b) jednoosobowe spółki skarbu państwa

2) **stanowiące własność państwowych osób prawnych:**
powstają od 1990 r. w wyniku:

- a) powołania przez organizację państwową innego przedsiębiorstwa (po wyłożeniu własnego kapitału – 100% akcji);
- b) wyodrębnienia z dużych organizacji części – wydziałów lub komórek i czynienia z nich samodzielnych organizacji w formie spółek (100% akcji);
- c) nabywania akcji (udziałów) innych prywatyzowanych organizacji skarbu państwa w celu powiększenia swego potencjału i wzmocnienia siły ekonomicznej;
- d) zamieniania (konwersji) przez wierzycieli swych wierzytelności na akcje (udziały) niewypłacalnego przedsiębiorstwa;

3) z przewagą kapitału państwowego
(skarbu państwa lub państwowych osób prawnych) – organizacje mieszane (spółki kapitałowe), powstałe po 1990 r. w okresie transformacji.

Organizacje samorządowe: są własnością organów samorządu terytorialnego; mają charakter przedsiębiorstw użyteczności publicznej, są nastawione na świadczenie usług ludności, pełnią wobec społeczności lokalnych rolę służebną:

- 1) **gmin** – określa się je przedsiębiorstwami komunalnymi, ich działalność jest oparta na przepisach prawnych dotyczących gospodarki komunalnej;
- 2) **powiatów** – świadczą usługi użyteczności publicznej wyłącznie w skali ponadgminnej, nie określając ich formy prawnej;
- 3) **województw** – mają formę spółki z o.o albo akcyjnej.

Regulacje prawne

W zależności od formy własności różne organizacje podlegają stosownym, odrębnym regulacjom prawnym. Regulują one zarówno ogólne zasady ich funkcjonowania, jak i określają zasady zarządzania nimi czy tryb ich rejestrowania.

- **Kodeks prawa cywilnego** i normy prawa handlowego regulują przede wszystkim działalność spółek, ale także w mniejszym zakresie organizacji prywatnych (nie są one zobowiązane do ujawniania swoich bilansów i stanów finansowych), spółek akcyjnych i spółdzielni (te mają taki obowiązek) czy samorządów (niezależnie od norm prawa samorządowego ich kontakty rynkowe regulują normy prawa cywilnego).
- Normy **prawa administracyjnego** regulują działalność organizacji państwowych.
- Wszystkie organizacje gospodarcze podlegają normom **prawa finansowego**.

Formy prawno organizacyjne organizacji

Organizacja jednoosobowa (własności indywidualnej)

Właścicielem jest **jedna osoba fizyczna** (bez względu na liczbę zatrudnionych pracowników), która ją prowadzi i reprezentuje oraz odpowiada za zobowiązania w sposób wyłączny i bez ograniczeń całym swoim majątkiem.

Utworzenie tej organizacji **nie wymaga spełnienia wymagań kapitałowych**, a w sensie prawnym wystarcza, z reguły, zgłoszenie faktu działalności do rejestru.

Podstawę prawną stanowi **ustawa o działalności gospodarczej i kodeks cywilny**. Forma ta znajduje zastosowanie głównie w małych i mikroorganizacjach, i jest najliczniejsza.

Spółki

Spółka to zrzeszenie osób i kapitału w celu prowadzenia działalności gospodarczej. W sensie prawnym jest to umowa między wspólnikami.

Spółki, ze względu na ekonomiczną podstawę tworzenia, dzieli się na:

- **osobowe:** cywilne, jawne, partnerskie, komandytowe (pełna odpowiedzialność za zobowiązania spółki);
- **kapitałowe:** z o.o, akcyjne (wspólnicy nie odpowiadają za zobowiązania spółki).

Spółki, ze względu na charakter odpowiedzialności, dzieli się na:

- **cywilne:** są prawnie regulowane kodeksem cywilnym; uwidaczniane w ewidencji działalności gospodarczej;
- **handlowe:** są prawnie regulowane kodeksem handlowym, zalicza się do nich spółki: jawne, partnerskie, komandytowe, z o.o, akcyjne; uwidaczniane są w Krajowym Rejestrze Sądowym.

Spółka cywilna

Spółka cywilna jest **najstarszą formą spółek** i jedną z najbardziej rozpowszechnionych, powstaje w wyniku zawarcia przez partnerów umowy w **formie pisemnej**, określającej takie **istotne postanowienia**, jak: cel gospodarczy, czas trwania spółki, rodzaj i wysokość wkładów, zasady udziału wspólników w stratach i zyskach, zasady rozwiązania.

Podstawą prawną działania spółki cywilnej są przede wszystkim przepisy **kodeksu cywilnego** (art. 860-875), a także **ustawa o swobodzie działalności gospodarczej**. **Nie ma statusu osoby prawnej**. Spółka cywilna nie jest przedsiębiorcą, zaś status mają wyłącznie wspólnicy spółki cywilnej, uprawnieni i zobowiązani do prowadzenia spraw spółki.

Podmiotem praw i obowiązków są wszyscy wspólnicy jako osoby fizyczne, którzy **za zobowiązania spółki odpowiadają solidarnie całym swoim majątkiem** (również osobistym). Oznacza to, że wierzyciele spółki mogą egzekwować z ich majątku prywatnego zobowiązania spółki w całości. Odpowiedzialność ta obejmuje nie tylko zobowiązania pieniężne, ale wszelkie zobowiązania, w tym z tytułu rękojmi czy gwarancji.

Takie ukształtowanie odpowiedzialności wspólników jest konsekwencją tego, że **spółka cywilna to tylko porozumienie wspólników**, zobowiązanie do wspólnego działania w określonym celu, a nie odrębny podmiot obrotu gospodarczego.

Spółka jawna

Spółka jawna, oparta na **prawie handlowym**, powstaje w wyniku umowy zawartej w **formie pisemnej**, podobnie jak spółka cywilna, ale w przeciwieństwie do niej **podlega rejestracji w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS)**.

W przypadku, gdy spółka cywilna rozbudowuje swoją działalność, a jej przychody wzrosną do określonej granicy, **ma ona obowiązek przekształcenia się w spółkę jawną**.

Spółka nabywa tzw. **ograniczoną (ułomną) osobowość prawną**, może zaciągać we własnym imieniu zobowiązania, nabywać prawa i ma zdolność sądową.

Posiada wyodrębniony majątek, ale za **zobowiązania spółki jawnej każdy ze wspólników odpowiada solidarnie całym swoim majątkiem.**

Taka odpowiedzialność wspólników ma na celu ochronę interesów wierzycieli spółki. **Każdy wspólnik może prowadzić sprawy spółki i reprezentować ją na zewnątrz, bez uprzedniej uchwały wspólników, o ile one nie przekraczają zwykłych czynności spółki.**

Spółka partnerska

To spółka osobowa, zbliżona do spółki kapitałowej, wprowadzona w Polsce przez **Kodeks Spółek Handlowych**. Tworzona jest przez wspólników – partnerów, w celu wykorzystania **wolnego zawodu** w spółce prowadzącej przedsiębiorstwo pod własną firmą. **Firma tej spółki powinna zawierać nazwisko co najmniej jednego partnera i dodatkowe oznaczenie, że chodzi o spółkę partnerską oraz określenie wolnego zawodu (bądź zawodów) wykonywanego w spółce**

Umowa spółki wymaga **formy aktu notarialnego**. Charakterystyczne dla umowy tej spółki jest to, że **musi ona zawierać wskazanie partnerów**, którzy godzą się odpowiadać **nieograniczenie za zobowiązania** spółki, a także wskazać na tych partnerów, którzy ją tylko reprezentują.

Jednak ze względu na obciążenie zbyt dużym ryzykiem nieograniczonej odpowiedzialności solidarnej za błąd partnerów oraz osób zatrudnionych, przyjęte zostało w Kodeksie Spółek Handlowych **wyłączenie odpowiedzialności partnera (wspólnika)** w odniesieniu do zobowiązań spółki powstałych w związku z wykonywaniem wolnego zawodu przez pozostałych partnerów (art. 95 § 1).

Spółka komandytowa

Spółka komandytowa, spółka osobowa oparta na **prawie handlowym**, powstała w wyniku umowy zawartej w formie **aktu notarialnego**. Spółka komandytowa stanowi w zasadzie formę pośrednią pomiędzy spółkami osobowymi a kapitałowymi. Spółka przewidziana jest dla **wspólników o różnym potencjale kapitałowym**. Wspólnicy dzielą się na **komandytariuszy i komplementariuszy**.

Jako spółka osobowa ma na celu prowadzenie przedsiębiorstwa pod własną firmą, w której wobec wierzycieli za zobowiązania spółki odpowiada **co najmniej jeden wspólnik bez ograniczenia** (komplementariusz – ma pomysł), a odpowiedzialność **co najmniej jednego wspólnika** (komandytariusza – ma kapitał) jest ograniczona.

Komandytariuszem jest z reguły ten wspólnik, który **finansuje przedsięwzięcie** i odpowiada **do wysokości sumy komandytowej**, w praktyce najczęściej stanowiącej wartość wniesionego wkładu.

Tylko komplementariusze mają pełne prawo do prowadzenia spraw spółki i jej reprezentowania.

Komandytariusze mają wgląd w księgi spółki i udzielają zgody w sprawach przekraczających zakres zwykłych czynności spółki.

Spółki kapitałowe

Spółka kapitałowa (handlowa), rodzaj spółki, w której **najważniejszym elementem jest majątek spółki (kapitał)**. Należy do nich **spółka akcyjna i spółka z ograniczoną odpowiedzialnością**. Od spółek osobowych wyróżnia je:

- zmienny kapitał i skład osobowy,
- posiadanie osobowości prawnej,
- skierowanie odpowiedzialności za zobowiązania spółki na samą spółkę,
- wyodrębnienie majątku spółki,
- prowadzenie spraw spółki pośrednio przez wspólników i ukształtowanie praw i obowiązków wspólników wobec spółki w sposób zróżnicowany.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością (z o.o.)

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością to podstawowa i najczęściej spotykana forma prawna **spółki prawa handlowego**. Historycznie spółka z ograniczoną odpowiedzialnością wykształciła się w końcu XIX wieku w Niemczech, w warunkach szybko rozwijającej się gospodarki przemysłowej, jako odpowiedź ustawodawcy na potrzeby przedsiębiorców stworzenia instrumentu prawnego umożliwiającego wyłączenie osobistej odpowiedzialności inwestora za ewentualne niepowodzenie rynkowe, a jednocześnie bardziej elastycznego od spółki kapitałowej w czystej formie, czyli spółki akcyjnej.

Zgodnie z kodeksem spółek handlowych, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością **może być utworzona przez jedną albo więcej osób w każdym celu prawnie dopuszczalnym.**

Nie może być zawiązana wyłącznie przez inną jednoosobową spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością. Opiera się na koncepcji zaangażowania kapitałowego wspólników i ich **odpowiedzialności ograniczonej do wkładu w majątek spółki.**

Władzami spółki z ograniczoną odpowiedzialnością są: zgromadzenie wspólników (podejmuje decyzje we wszystkich sprawach spółki), zarząd (organ wykonawczy) oraz rada nadzorcza lub komisja rewizyjna (organy nadzorcze).

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, według prawa polskiego spółka kapitałowa utworzona w rezultacie zgromadzenia przez wspólników (udziałowców) **kapitału zakładowego** w wysokości co najmniej **5 tys. zł**, który może być pokryty w **formie gotówki lub wkładami niepieniężnymi (aportami)** dzieli się na tzw. **udziały**. Udziały mają charakter wyłącznie imienny i stanowią potwierdzenie nabycia praw wspólnika.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością powoływana jest na podstawie **aktu notarialnego** i nabywa **osobowość prawną** z chwilą zarejestrowania w **Krajowym Rejestrze Sądowym** (w rejestrze przedsiębiorców). Wpis ten ma więc **charakter konstytutywny**. Jako **osoba prawna odpowiada za zobowiązania całym swoim majątkiem**.

Odpowiedzialność udziałowców jest ograniczona do wysokości wniesionych wkładów.

Specyficznym polskim rozwiązaniem jest **możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności za zobowiązania spółki członków jej zarządu, jeśli nie zgłoszą w odpowiednim terminie wniosku o upadłość spółki** (przy czym możliwość ta podlega pewnym obostrzeniom).

Jest to kapitałowa spółka prawa handlowego, choć istotny wpływ na jej funkcjonowanie mają elementy osobowe. W tym kontekście należy wymienić przede wszystkim prawo do informacji i kontroli działalności spółki przez wspólników, brak wymogu ustanowienia rady nadzorczej w spółkach o kapitale zakładowym nieprzekraczającym 500.000 PLN i ilości wspólników mniejszej niż 25, możliwość gromadzenia kapitału poprzez nałożenie na wspólników obowiązku dopłat.

Spółka akcyjna

Spółka akcyjna to rodzaj **spółki kapitałowej**. Przyjmuje się, iż jest to właściwa – „czysta” spółka kapitałowa, której **kapitał zakładowy podzielony jest na akcje**.

Spółki akcyjne zamiast podania pełnej nazwy mogą używać **skrótów S.A.** [75, art. 305].

Zawiązać spółkę akcyjną może jedna albo więcej osób w celu nie tylko gospodarczym. Spółka posiada osobowość prawną. Wylączona jest osobista odpowiedzialność akcjonariuszy za zobowiązania spółki, ryzyko ponoszą jedynie do wysokości wniesionego kapitału oraz czerpią zyski (np.: w postaci dywidendy proporcjonalnie do wysokości posiadanych udziałów).

Spółkę charakteryzuje fakt nabywania kapitału przez **emitowanie i sprzedaż akcji na giełdzie**, dzięki czemu możliwa jest łatwa kumulacja kapitałów wielu osób lub firm.

Kapitał zakładowy składa się z wkładów założycieli, którzy otrzymują akcje (możliwe etapowe pokrywanie kapitału zakładowego - jest na to 1 rok, do założenia spółki potrzebne 25%).

Minimalny kapitał akcyjny wynosi 100 000 zł, a wartość nominalna akcji to minimum 1 gr.

Spółka nabywa osobowość prawną z chwilą zarejestrowania w Krajowym Rejestrze Sądowym (w rejestrze przedsiębiorców). Wpis ten ma więc charakter konstytutywny.

Z chwilą zawiązania spółki, tj. objęcia akcji przez akcjonariuszy, powstaje spółka akcyjna w organizacji.

Wyróżnia się akcje: imienne i na okaziciela, aportowe i gotówkowe, zwykłe i uprzywilejowane (co do prawa głosu, dywidendy, podziału majątku itp.). Są one niepodzielne, cena emisyjna nie może być niższa od nominalnej.

Organami spółki, podobnie jak w spółce z o.o, są: **zarząd** (powołany max. na 5 lat, reprezentuje spółkę na zewnątrz i prowadzi jej sprawy; członkowie zarządu mogą być powoływani na kolejne kadencje), **rada nadzorcza** (min. 3 członków, w sp. publicznych min. 5, powoływanych i odwoływanych przez zgromadzenie akcjonariuszy, wykonuje stały nadzór); **walne zgromadzenie**. Na członkach zarządu ciąży tzw. „zakaz konkurencyjny”.

Specyficzne rodzaje spółek

- **Spółka jednoosobowa** – najczęściej występująca, to forma spółki kapitałowej. Należy podkreślić, że przepisy prawa dopuszczają utworzenie takiej spółki tylko odnośnie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjnej. Tworzenie jednoosobowych spółek akcyjnych przewidziane jest dla skarbu państwa oraz związków samorządu terytorialnego i jednoosobowych spółek Skarbu Państwa. Podmioty zagraniczne muszą tworzyć na terenie Polski wyłącznie spółki kapitałowe.
- Kodeks spółek handlowych wprowadził także pojęcie **spółki komandytowoakcyjnej**. Jest to spółka osobowa mająca na celu prowadzenie przedsiębiorstwa pod własną firmą, w której wobec wierzycieli za zobowiązania spółki co najmniej jeden wspólnik odpowiada bez ograniczenia (komplementariusz) i co najmniej jeden jest akcjonariuszem. Główną więc różnicą między spółką komandytową a komandytowo-akcyjną jest nabywanie kapitału przez emitowanie akcji.

Wybór prawno-organizacyjnej formy organizacji

W przypadku wyboru formy prawno-organizacyjnej warto wziąć pod uwagę:

- 1. Wymagania założycielskie** – analizując je, rozpatruje się czy: jest przy założeniu przedsiębiorstwa przymus prawny, czy nie, dotyczący zawarcia umowy notarialnej; jest konieczne uwidocznienie przedsiębiorstwa w ewidencji działalności gospodarczej lub w rejestrze handlowym; jest konieczność ujawnienia nazwisk przedsiębiorców w nazwie przedsiębiorstwa; są wymagania dotyczące liczby wspólników; jest konieczność systematycznego ujawniania wyników działalności gospodarczej przedsiębiorstwa.
- 2. Analizę zakresu odpowiedzialności majątkowej i ryzyka kapitałowego** – zakres odpowiedzialności i ryzyka uczestników przedsięwzięcia jest mniejszy w spółkach cywilnych niż w jawnych, komandytowych, z o.o. czy akcyjnych; przedsiębiorca musi rozstrzygnąć co woli – mniejszy czy większy zakres odpowiedzialności; mniejsi ryzykanci wybierają formy prawno-organizacyjne z ograniczoną odpowiedzialnością.

3. **Analizę możliwości finansowania działalności eksploatacyjnej i inwestycyjnej** – rygory kapitałowe mogą być powodem wyboru różnych form prawnego-organizacyjnych; z reguły wybiera się formy niemające wymagań kapitałowych przy założeniu przedsiębiorstwa.
4. **Zakres kierowania i sposoby kontrolowania firmy** – zakres kontroli jest największy w przedsiębiorstwie własności prywatnej.
5. **Obciążenia podatkowe** – każdy przedsiębiorca rozpatruje, jak rezultaty działalności przedsiębiorstwa są opodatkowane; w przedsiębiorstwach jednoosobowej własności prywatnej i spółkach osobowych opodatkowaniu podlega bezpośredni dochód przedsiębiorstwa, w spółkach kapitałowych i spółdzielniach opodatkowany jest dochód przedsiębiorstwa (opodatkowanie pierwotne) oraz dochód przedsiębiorców w postaci dywidendy (opodatkowanie wtórne).

Zestawienie spółek i ich najważniejszych cech

	CYWILNA	JAWNA	KOMAN- DYTOWA	PART- NERSKA	KOMAN- DYTOWO- AKCYJNA	Z.O.O	AKCYJNA
RODZAJ SPÓŁKI	cywilna	osobowa	osobowa	osobowa	osobowa	kapitałowa	kapitałowa
OSOBO- WOŚĆ PRAWNA	nie posiada	nie posiada	nie posiada	nie posiada	nie posiada	posiada	posiada
ZAŁOŻY- CIELE	min. 2 osoby	min. 2 osoby fizyczne lub prawne	min. 2 osoby fizyczne lub prawne	min. 2 osoby fizyczne, które mu- szą mieć uprawnie- nia do wykony- wania wolnego zawodu	min. 2 osoby fizyczne lub prawne	min. 1 osoba fizyczna lub prawna	min. 1 osoba fizyczna
CEL	prowadze- nie dzia- łalności w mniejszym rozmiarze	prowadze- nie dzia- łalności w większym rozmiarze	prowadze- nie dzia- łalności pod własną firmą	w celu wykony- wania wolnego zawodu w spółce prowadzo- nej pod własną firmą	prowadze- nie dzia- łalności w dużym rozmiarze	prowadze- nie dzia- łalności gospodar- czej, a także dla każdego dopusz- czalnego celu	prowadze- nie dzia- łalności gospodar- czej, a także dla każdego dopusz- czalnego celu

ODPO- WIEDZIAL NOŚĆ	każdy wspólnik odpowiada solidarnie za zobowią- zania spółki, bez ogranicze- nia całym swoim majątkiem	każdy wspólnik odpowiada za zobowią- zania spółki, bez ogranicze- nia całym swoim majątkiem solidarnie z pozosta- łymi wspólni- kami oraz ze spółką	bez ogra- niczeń co najmniej jeden komple- mentar- iusz, a odpowie- dzialność co naj- mniej jednego komandy- tariusza ograniczo- na	partner nie ponosi odpowie- dzialności za zobowią- zania powstałe w wyniku wykony- wania przez po- zostałych partnerów wolnego zawodu	odpowiada bez ogra- niczeń co najmniej jeden komple- mentar- iusz, co najmniej jeden ak- cjonariusz nie odpo- wiada za zobowią- zania	odpowie- dzialność spółki do wysokości kapitału	odpowiada spółka do wysokości kapitału akcyjnego, akcjonar- iusz nie jest odpowie- dzialny za zobowią- zania spół- ki
MIN. WARTOŚĆ KAPITAŁU	brak	brak	brak	brak	50 000	50 000	500 000
MIN. WARTOŚĆ UDZIAŁU	brak	brak	brak	brak	brak	50 zł	1 gr.
UMOWA	forma pisemna	forma pisemna	forma aktu notarialne- go	forma aktu notarialne- go	statut (akt) notarialny	brak	brak